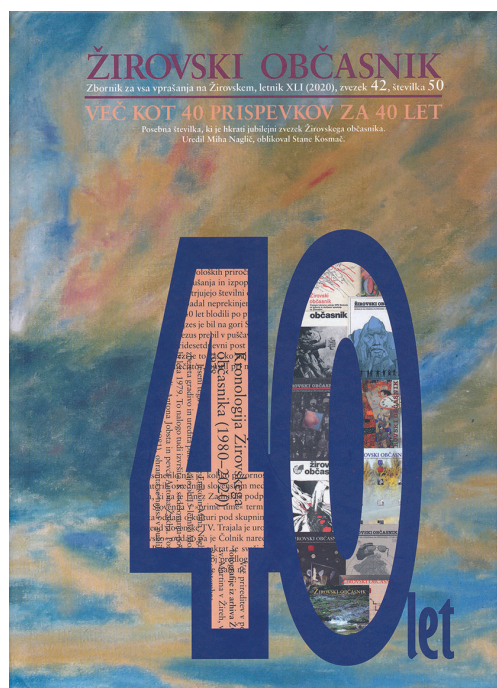

Razgledi z loškega juga

Ob 40-letnici Žirovskega občasnika

Naslovnica 50. številke Žirovskega občasnika ob njegovi 40-letnici (2020). Oblikoval jo je akademski slikar Stane Kosmač.

uredniški glavi, ki je spričo starosti vse manj odprta za spremembe. 'EMŠO', se reče po domače.

Z vprašanjem padanja naklade se soočajo vsi tiskani mediji, od Žirovskega občasnika do New York Timesa. Časopisi pri nas in po svetu se

Ne zamerite, ker začenjam prispevek z navajanjem samega sebe. »Ob 40-letnici Žirovskega občasnika me kot glavnega urednika navdaja dvojni občutek: po eni strani sem zadovoljen z opravljenim delom, po drugi pa negotov ob vprašanju, kako naprej. Preden nadaljujemo, moramo po mojem odgovoriti vsaj na dve vprašanji. Ali pa na dve oviri, ki stojita na tej poti; prva je objektivna, druga subjektivna. Prvo je, kako se odzvati na padanje naklade v zadnjih letih oziroma kako se soočiti z dejstvom, da mladi vse manj berejo tiskane publikacije, hkrati pa vse bolj berejo tisto, kar je vidno na različnih zaslonih, od hišnih in prenosnih računalnikov, bralnikov do mobilnih telefonov. Drugo vprašanje pa je, kako pomladiti uredniško ekipo, jo razširiti z novimi sodelavci. Priznam, da v tem trenutku, oktobra 2020, nimam pravih odgovorov na ta vprašanja. Ta sama po sebi morda sploh niso tako težka, morda je problem bolj v moji

odzivajo tako, da imajo poleg tiskane še spletno izdajo. Takšno bi lahko imel tudi ŽO. Kaj pa novi sodelavci? V prvi številki Žirovskega občasnika smo leta 1980 zapisali, da hočemo spodbuditi k pisanju čim več posameznikov in hkrati dvigniti splošno kulturo pismenosti na Žirovskem. Štirideset let pozneje lahko z veseljem zapišemo, da smo prav to tudi dosegli. Hkrati pa moramo priznati, da se je krog sodelujočih avtorjev zlasti v zadnjem oziroma četrtem desetletju vse bolj zoževal, vse delo je opravila vse ožja in vse bolj stalna in statična skupina avtorjev in urednikov.

Sociolog Zdravko Mlinar me je ob pisanju svojega prispevka za jubilejno izdajo in v najinih pogovorih v zadnjem času opozoril še na eno dejstvo, ki se ga sam nisem povsem zavedal. Gre za to, da so nekatera področja našega delovanja v ŽO dobro 'pokrita', nekatera morda celo preveč. Zlasti to velja za domoznansvo, likovno kulturo, tudi gospodarstvo (zlasti Alpina) ... Druga pa so komaj prisotna: sociala, zdravstvo in še kaj. Prevladuje pogled nazaj, premalo je razgledov po aktualnem položaju, skoraj nič o prihodnosti ... Diagnoza je torej poznana, zdravljenje se lahko prične takoj po izidu letošnjega jubilejnega zvezka. Glavno zdravilo pa je gotovo inovativnost. Jo bomo zmogli?»

K zapisu gornjih vrstic me je spodbudil Zdravko Mlinar, akademik, sociolog in žirovski rojak, da bi jih vključil v svoj članek ob 40-letnici *Žirovskega občasnika* (ŽO). To okroglo obletnico smo namreč žirovski občasnikarji dosegli in obeležili v letu 2020. Ta članek ob naši obletnici pa je namenjen *Loškim razgledom* (LR), zato je prav, da se ozremo še bolj nazaj, na začetek, v leto 1980. Kaj je torej botrovalo nastanku ŽO? Ne boste verjeli, a začetni razlog je bil, da sem se v začetku tistega leta vrnil iz JLA in sem bil še brez službe. Resnici na ljubo priznam, da je tudi nisem iskal. Človek pa mora nekaj početi, se na nek način izražati. In tako smo v krogu mojih prijateljev oblikovali pobudo, da bi izdajali svoje glasilo. Skoraj vsi smo v drugi polovici sedemdesetih končali študij in se vrnili v Žiri. Dotlej si je večina Žirovcev, ki so študirali, našla delo drugje, za mnoge poklice ga v kraju tudi ni bilo, tudi zame ne. Sicer pa naj nas kar naštejemo, saj nas ni bilo prav veliko. Tone Eniko, ekonomist, se je zaposlil v Alpini. Stane Kosmač, akademski slikar, je dobil službo učitelja likovnega pouka v osnovni šoli. Franc Kopač, pesnik, je delal v Kladivarju Žiri, prav tako Franc Temelj, elektrotehnik. Odločilno pa je bilo, da nas je v tej zamisli spodbujal umetnik Tomaž Kržišnik, ki je sicer živel in delal v Ljubljani, a je bil zelo navezan na svoj žirovski dom in se vanj pogosto vračal. V tem krogu je torej nastala ta zamisel in jeseni smo jo z izdajo prve številke tudi udeležili. Natisnjena oziroma razmnožena je bila v ciklostilni tehniki, ovitek, ki ga je oblikoval Tomaž, pa so nam natisnili v žirovski Etiketi.

Prva številka je bila po tiskarski tehniki in zunanji podobi podobna partizanskim tiskom. Gverilska pa je bila še po nečem – ni imela blagoslova tedanje oblasti. Ta je prvo številko spregledala, češ, saj jih bo minilo. Ko pa je februarja 1981 izšla druga številka, je bilo potrpljenja konec. Tudi zato, ker sem za uvodnik izbral uvodnik Srečka Kosovela iz leta 1925, ki pa je tudi toliko desetletij pozneje zvenel

neverjetno aktualno. Oblast se ni odzvala s sankcijami, sledil je času primerni poduk, ki je prišel iz Škofje Loke. Iz prestolnice tedanje reinkarnacije loškega gospostva sta se pripeljala Dušica Jurman in Pavle Okorn. Prijazna človeka. Prva je bila vodja občinskega INDOK centra, drugi pa je, sicer direktor podjetja Obrtnik, v občinski SZDL vodil svet za informiranje. V navzočnosti predsednika Krajevne skupnosti Žiri, v njegovi pisarni smo se sestali, sta nas podučila, kako se tem rečem streže in ko smo to uredili, je bilo vse prav in smo lahko izhajali naprej ter leta 2020 dopolnili bibličnih 40 let.

ŽO smo torej ustanovili na za tiste čase ilegalni način. Ustanovitelj in prvi izdajatelj je bila literarna sekcija DPD Svoboda Žiri, a to ni bilo dovolj, dokler ni svojega blagoslova podala še žirovska SZDL. Ker mlajšim bralcem te kratice niso več poznane, jih izpišemo. DPD je Delavsko prosvetno društvo, SZDL pa Socialistična zveza delovnega ljudstva. Od leta 1995 je izdajatelj Muzejsko društvo Žiri.

Večkrat sem slišal mnenje, da smo si hoteli Žirovci z ŽO ustvariti svoje *Loške razglede*. To mnenje je napačno. Tudi če bi kaj takega res hoteli, leta 1980 nismo imeli kadrovske zasedbe, ki bi to lahko naredila. Smo pa z uredniško ekipo, ki jo navajam, dosegli tisto kritično maso, ki je potrebna za izdajanje malo bolj ambicioznega glasila. Predvsem pa ni bila naša ambicija, da bi izdajali muzejski oziroma domoznanski zbornik, kakršen so *Loški* ali v dolini na zahodni strani Žirov *Idrijski razgledi*. Naša ambicija je bila, da bi izdajali »revijo«. Naš zgled bi lahko bile idrijske *Kaplje* (izhajale so v letih 1966–1972), a jih takrat (še) nismo poznali. Vendar publikacija, ki izide dvakrat ali le enkrat letno, ne more biti revija. In tako se je zgodilo, da smo z leti res postali bolj domoznanski zbornik kot revija. Vendar vztrajamo pri objavljanju prispevkov, ki so revijalne narave: intervjuji, uvodniki, ekološke polemike, »pohujšljiva« erotična besedila in podobe, leposlovna besedila, likovni prispevki, stripi, ocene, polemična in »politično sporna« besedila ... Od leta 1998 naprej smo ves čas izhajali samo še enkrat letno, zato pa takrat bolj zajetno. V 40. letih je izšlo 50 števil v 42 zvezkih, nekatere so bile dvojne. Izdajamo tudi svojo knjižno zbirko, imenovano Knjižnica ŽO; v njej je doslej izšlo 26 zvezkov. Prva je bila pesniška zbirka in prvenec Franca Kopača (*In hvaljeno nosi v sebi*, 1983). Najbolj imenitna in zajetna je bila *Knjiga hiš na Žirovskem*, napisala sta jo Petra Leben Seljak in Alojz Demšar, izšla je leta 2010. V njej sta izšli tudi moji knjigi *Kultivirati svoj rovt* (2002) in *Žirovski besednjak* (2019).

Naj izpostavim tudi dejstvo, da opravljenega dela ne bi zmogli, če ne bi k sodelovanju povabili zunanjih sodelavcev. Ti so dveh vrst. Prvi so žirovski rojaki, ki so odšli od doma in se v svojih strokah uveljavili v Ljubljani in drugih mestih, tudi po svetu. Druge imenujem »prijatelji Žirov« ; to so posamezniki, ki so prišli z Žirmi in Žirovci v tako ali drugačno povezavo. V zahvalo za njihov prispevek k razvoju ŽO bi jih rad imenoval vsaj nekaj.

Žirovski rojaki: akademika Zdravko Mlinar in Marija Stanonik, umetnostni zgodovinar in etnolog Ivan Sedej (sin Maksima), filozofinja Spomenka Hribar,

slavistka in pisateljica Tončka Stanonik, režiser Andrej Mlakar, arhitekt Vlasto Kopač, umetnostni zgodovinar Lojze Gostiša, pisatelj Vladimir Kavčič, ekonomist Viktor Žakelj, rojaka Anton Žakelj iz ZDA in Janko Majnik iz Avstralije ...

Med prijatelji Žirov izstopajo fotografa Vlastja Simončič in njegov učenec Janez Bogataj, muzikolog Franc Križnar in še kdo. Med avtorji, ki smo jih pridobili v Žireh samih, so bili najbolj dragoceni Alfonz Zajec, Matevž Pečelin, Ivan Reven, Jože Peternelj Mausar, Milena Miklavčič ...

Začetni in že imenovani uredniški odbor so z leti najbolj okrepili založnik Ignac Naglič, biološka antropologinja Petra Leben Seljak, Ločanka, ki je postala Žirovka, in Alojz Demšar, univerzitetni profesor kemije, ki je postal še žirovski domoznanec.

Kot rečeno: ustvarjalci ŽO nismo imeli ambicije, da bi postali Žirovski razgledi. No, razgledi že, a ne v smislu »konkurence« loškim. Žirovci v svoji »dolini na koncu sveta« nujno potrebujemo inštrument za razgledovanje čez naša obzorja. Tak inštrument je zdaj v vsakdanjem življenju IKT (informacijsko-komunikacijska tehnologija), a potrebujemo tudi duhovne razglede. Vsako leto se veselimo novih *Loških razgledov* in želimo, da bi ti vsaj z delom svoje vsebine ostali tudi glasnik celote nekdanjega Loškega gospostva. To je tako imenitna naravna in zgodovinska celota, da jo moramo ohranjati. Z gospodarskimi, političnimi in duhovnimi vezmi. Vse tri Sore in vse, kar so ustvarili ljudje, ki živijo v njihovih dolinah in v loškem pogorju, naj nas povezuje še naslednjih tisoč let.

Ob 40-letnici ŽO smo hoteli nekdanji in sedanji uredniki narediti skupinsko fotografijo. Ker pa epidemiološke razmere tega ne dopuščajo, je Helena Zorjan naredila kolaž iz fotografij, ki jih je izbral vsak sam. Na kolažu smo v zgornji vrsti (z leve): Tomaž Kržišnik, Andrej Mlakar, Tone Eniko, Helena Zorjan; v srednji vrsti: Tončka Stanonik, Alojz Demšar, Miha Naglič; v spodnji vrsti: Franc Temelj, Petra Leben Seljak, Ignac Naglič, Stane Kosmač. Avtorica kolaža je Helena Zorjan, oktober 2020.